

Dokument nr. 8:39

(2001-2002)

Forslag fra stortingsrepresentantene Øystein Djupedal og Olav Gunnar Ballo om likestilling av ektefeller og samboere i forhold til arveloven

Til Stortinget

Bakgrunn

En stor del av Norges befolkning har valgt å leve sammen i parforhold uten å gifte seg. En del av disse forholdene er kortvarige forhold, men mange er stabile, ekteskapslignende forhold, i mange tilfeller med felles barn. 15 pst. av befolkningen i alderen 20-79 år er samboere, og klart flest i den yngre del av befolkningen. I 1999 ble 49pst. av barna født utenom ekteskap.

På tross av dette er det ennå langt igjen til at lovverket gir gruppen som lever i et stabilt, ekteskapslignende samboerforhold en grundig nok behandling, særlig gjelder dette i økonomiske forhold og i forholdet til felles barn. Mulige løsninger på dette har vært diskutert i flere offentlige utredninger. NOU 1999:25 Samboerne og samfunnet dreide seg i sin helhet om tilpasning av regelverket til de nye samlivsformene, og samboerutvalget anbefalte en rekke endringer. I NOU 2000:8 Arveavgift så man spesielt på spørsmålet om likebehandling av ektefeller og samboere i forhold til arveavgiftsreglene, basert på samboerutvalgets arbeid, og anbefalte i hovedsak likestilling mellom ektefeller og samboere på dette området.

I arveavgiftslovgivningen generelt er hensynet til den svake part høyt prioritert. Gjenlevende ektefelle er prioritert, både av hensyn til vedkommendes egen situasjon og hensynet til mindreårige barn. Dette handler om økonomisk trygghet ved samlivspartners død. Disse forholdene gjelder i like sterk grad for samboende, og det foreligger sterke grunner til å innføre større grad av likebehandling.

Det er særlig to bestemmelser som er viktige, retten til å sitte i uskiftet bo og fritaket for arveavgift. Om retten til å sitte i uskiftet bo skriver samboerutvalget:

«*Utvalgets flertall* har kommet til at en generell rett til å sitte i uskifte vil gå for langt i å styrke gjenlevende samboers stilling på bekostning av førstavedes livsarvinger. Derimot ser flertallet gode grunner

til at gjenlevende skal få rett til å sitte i uskifte med felles bolig og innbo. Dette er de nære ting som samboerne har brukt felles, kanskje uten tanke på hvem som har eid hva. Dersom den ene samboerens død skal føre til at gjenlevende må flytte hjemmefra, kan dette ramme vedkommende hardt. Felles bolig og innbo står i en særstilling også etter reglene i husstandsfellesskapsloven.»

Utvalgets flertall konkluderer med at retten til å sitte i uskiftet bo også bør gjelde for samboere, dog med enkelte begrensninger.

Samboerutvalget uttaler seg også om fritak for arveavgift.

«Samboere som blir alene etter flere års samliv opplever en ikke ubetydelig avgiftsbelastning ved å bli sittende med den felles formuen etter førstavedes bortgang. Den del av formuen som lengstlevende overtar, vil ofte være opparbeidet i fellesskap og knyttet til felles bolig og innbo, bil og muligens hytte. Ervervsgrunnlaget for etablering av formue for samboere er i hovedsak det samme som for ektefeller, (...). Fritaket for arveavgift for ektefeller gjelder uavhengig av om de har felleseie eller særeie. Den tradisjonelle arving som svarer arveavgift får en berikelse utenfra. Samboere som har levd sammen gjennom noen år vil ikke oppleve arv knyttet til felles bolig og innbo m.v. som en berikelse utenfra.

Dersom samboerne - uavhengig av samboerskapets varighet - har felles barn, taler også hensynet til barnet for at gjenlevende samboer ikke belastes med arveavgift. Det er ønskelig å sikre at barns oppvekstvilkår ikke gjøres avhengig av om foreldrene valgte å leve som samboere eller som gifte. Resultatet av at gjenlevende samboer må betale en ikke ubetydelig arveavgift kan bli at den tidligere bolig må realiseres med den konsekvens at barna rives opp fra sitt vante miljø.

(...) Utvalgets flertall foreslår at samboere som har levd sammen i minst to år før førstavedes bortgang eller har felles barn med avdøde, gis fritak for arveavgift og gaveavgift på linje med ektefeller.»

Utvalgenes konklusjoner er blitt støttet av representanter fra flere ulike partier. I VG 1. september

2001 uttaler stortingsrepresentant Karita Bekkemellem Orheim: «De ulike, nye samlivsformene fanges ikke opp av gjeldende lovverk. Det må vi gjøre noe med.» Kristelig Folkepartis leder Valgerd Svarstad Haugland støtter henne. «Vi er langt på vei enige med Zimmer-utvalget i at samboere og ektefeller bør likebehandles i arveavgiftsspørsmål.» Finansminister Per-Kristian Foss var den gang opptatt av at dette hadde tatt for lang tid. «Dette har vi faktisk tatt opp i brev form med departementet. Nå er det på høy tid at departementet kommer til Stortinget med et forslag.»

På tross av de klare anbefalingene fra utvalgene som var satt til å utrede spørsmålet og like klare støtteklæringer fra politikerne, er det ennå ikke utarbeidet noe forslag til oppfølging av disse utvalgenes arbeid, i form av forslag om endring av lovverket. Siden også samboere dør, betyr dette at mange er blitt rammet hardt økonomisk i en ellers vanskelig livssituasjon, i tiden som har gått etter utredningenes framleggelse. Det bør vurderes om dette kan avbøtes ved å gi lovendringene som virker til de rammedes gunst tilbakevirkende kraft.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Stortinget ber Regjeringen snarest og innen utløpet av denne stortingssesjonen å framlegge forslag om likebehandling av samboere og ektefeller i henhold til innstillingene fra samboerutvalget og arveavgiftsutvalget. Forslaget må gi samboere rett til å sitte i uskiftet bo og fritak for arveavgift.

Som samboere skal regnes alle samboere som har levd sammen i minst to år før førstavedes bortgang eller har felles barn med avdøde.

Stortinget ber Regjeringen vurdere om enkelte av forslagene kan gis tilbakevirkende kraft til framleggelsen av arveavgiftsutvalgets innstilling, 5. mai 2000.

16. januar 2002